

D

e Freinetscholen in Gent

Armand De Meyer

Gent telt nu zeven scholen geïnspireerd door de pedagogische ideeën en praktijken van de Franse opvoedkundige Célestin Freinet. Armand De Meyer, die een belangrijke rol heeft gespeeld bij de evolutie van deze scholen, legt uit hoe ze zijn ontstaan uit het streven naar een droomschool.

In het begin van de jaren 1970 werkten leden van de Vakgroep Ontwikkelingspsychologie aan de Universiteit van Gent aan een programma dat arbeiderskinderen een betere start van de lagere school moest geven. Er was namelijk vastgesteld dat deze kinderen al een schoolachterstand hadden in het eerste leerjaar en dat die achterstand toenam naarmate de kinderen ouder werden. Twee maal per week werd een groepje van zes kleuters uit de hoogste klas door onze leidsters uit de groep genomen en werd het programma doorgewerkt. Na een jaar bleek dat de kinderen die het

programma volgden in het eerste leerjaar inderdaad beter presteerden, alleen was die winst niet blijvend. We kwamen tot de conclusie dat een specifiek programma geen langdurig voordeel zou opleveren voor kinderen als er weinig verband is tussen de trainingssessies en het gebeuren in de klas, én als wat in de klas gebeurt niet aansluit bij de opvoeding thuis.

'Kinderen construeren hun eigen wereld, samen met volwassenen'

Deze ervaring vormde de start voor het maken van een volledig curriculum voor de oudste kleuters, die in het daaropvolgende schooljaar overstappen naar de lagere school. Dit programma werd opgesteld door zowel ontwikkelingspsychologen als kleuterleidsters met praktijkervaring. Het schooljaar werd ingedeeld in thema's, met de leefwereld van het kind als uitgangspunt. Bij de evaluatie bleek dat de kleuters die deelnamen aan ons project het beter

deden dan andere kinderen. Een verklaring voor het succes van deze aanpak lag in het systematische overleg tussen de leidsters. Tijdens deze overlegmomenten werden ervaringen uitgewisseld en op die manier ontstonden nieuwe ideeën die inspirerend werkten voor de leidsters.

Ervaringsgericht kleuteronderwijs

Het kleuterschoolproject werd echter geconfronteerd met enkele obstakels. Als leerkrachten op vrijwillige basis instappen in een project, dan constateer je altijd een positief effect. De inbreng van mensen met een andere achtergrond, in casu psychologen, wordt als een verrijking ervaren. Het wordt een vorm van 'collaborative research'. Maar wanneer het project wordt veralgemeeniseerd en geïntroduceerd in andere groepen, dan stuit je op weerstand omdat het wordt ervaren als een depreciatie van de eigen deskundigheid. Bovendien werden twee belangrijke groepen van kinderen niet bereikt met het project: allochtone kinderen en jongere kleuters. Daarom gingen we op zoek naar een middel om de inbreng van deze groepen te verhogen.

Foto's: Hilde Braet

Vanuit de universiteit van Leuven kwam toen een beweging op gang die sterk aansloot bij onze eigen zienswijze: het ervaringsgericht kleuteronderwijs. Kinderen construeren hun eigen wereld, samen met volwassenen. Zij willen zelf het initiatief nemen en wensen daarvoor erkenning te krijgen in hun relaties met andere kinderen en volwassenen. De leerkracht creëert een omgeving die de kinderen stimuleert, treedt met hen in dialoog en probeert voeling te krijgen met wat de kinderen bezighoudt, met wat leeft binnen de groep. Kinderen leren immers het meest uit natuurlijke, complexe, zinvolle situaties.

Freinetscholen

Het ervaringsgericht kleuteronderwijs sloeg aan bij een grote groep leidsters die zich ondersteund voelden tijdens bijeenkomsten waarop ervaringen werden uitgewisseld. Het bleven echter 'individuele avonturen': individuele leidsters adopteerden de aanpak, soms tegen hun collega's en directie in. Vaak kregen we de opmerking dat een voorstel mooi was, maar niet realiseerbaar in de praktijk. We misten ook 'leven' in de school, het gevoel dat de school er niet enkel was om te leren

voor later, maar een plaats waar het prettig vertoeven is. Een leeglopende school bood een kans: we zouden onze droomschool realiseren.

Een groep mensen, medewerkers van de pedagogische begeleidingsdienst en leerkrachten van bestaande scholen, kwam samen om een plan te maken voor een nieuwe basisschool. Een van de doelstellingen van de nieuwe school was om de verworvenheden van de kleuterschool door te trekken in de lagere school. Zo ontstond een eerste projectschool, De Boomgaard.

Een project starten heeft een aantal voordelen. Je kunt personeel aannemen dat je eigen visie deelt. Een oproep aan alle benoemde leerkrachten leverde voldoende kandidaten op die als 'sterk' bekend stonden, mensen met kennis van zaken die niet tevreden waren met hun status in traditionele scholen. De afspraak met het schoolbestuur was dat we de ruimte zouden krijgen om een eigen weg uit te stippelen.

De Boomgaard moest een ervaringsgerichte school worden waar kinderen samen zitten in heterogene leefgroepen, waar de inbreng van de kinderen groot is en waar de ouders partners zijn. Een school die een leefgemeenschap vormt met de kinderen, de leerkrachten en de ouders. Een school waar kinderen leren hoe ze de overdaad aan informatie de baas kunnen, een school ook die ervan uitgaat dat plezier bij het leren de enige mogelijkheid is om levenslang leren mogelijk te maken. De visie die we hanteerden was duidelijk constructivistisch: kinderen maken hun wereld.

We bestudeerden verschillende opvoedingstheorieën die deze principes onderschreven. We waren bijzonder gecharmeerd door de Freinetgerichte benadering, die ondertussen in zeven Gentse scholen is overgenomen. Freinets pedagogische uitgangspunten spraken ons erg aan, in het bijzonder de fundamentele gelijkwaardigheid van volwassene en kind, de nadruk op expressie, het belang van groepswerk, het afwijzen van straf omwille van het vernederende karakter ervan, en het belang van het eigen initiatief en het experimenteren. Natuurlijk leren vormt het basis-

'We schakelden kinderverzorgsters niet alleen in tijdens de voor- en naschoolse opvang, maar ook tijdens de schooluren'

principe van de Freinetbenadering: men werkt niet met afgebakende leerstappen, maar gaat uit van situaties waarin de te verwerven vaardigheden functioneel worden. Voor het leren van taal bijvoorbeeld, wordt geen programma opgesteld. Wel worden kinderen in communicatieve situaties gebracht, en zo leren ze de taal vanzelf.

De Nieuwe Schoolbeweging, waarvan ook Montessori, Jenaplan, Dalton en Decroly deel uitmaakten, vormde een inspiratiebron, maar Freinet had iets extra's dat we zeer boeiend vonden: hij was de enige vertegenwoordiger van de beweging die zelf in de praktijk stond. Vanuit zijn ervaring als leerkracht ontwikkelde hij een aantal technieken – Vrije Tekst, Correspondentie, Projectwerking, Kring, Klassenraad – die onze visie realiseerbaar maakten in de schoolpraktijk, waar één leerkracht werkt met een groep van een twintig kinderen (zie kader).

Kinderopvang in de Freinetschool

Ook op andere manieren experimenteerden we met bestaande structuren en praktijken. In de meeste scholen was de buitenschoolse opvang strikt gescheiden van de klas. Op school werd geleerd, in het kinderdagverblijf werd geleefd. Twee beroepsgroepen stonden in voor dezelfde groep kinderen: de kleuterleidster tijdens de schooluren, de kinderverzorgster 's ochtends, tijdens de middagpauze en 's avonds na school. Hun manier van werken was echter weinig op elkaar afgestemd. Bovendien stonden beide beroepsgroepen niet echt als gelijken naast elkaar: kinderverzorgsters hadden een lagere opleiding en status en een minder gunstig statuut (meer uren werken, minder loon en vakantie). Deze situatie was niet echt bevorderlijk voor een klimaat van gelijkwaardigheid waarbinnen gezocht kon worden naar een verschillende maar aanvullende identiteit. Aangezien we veel belang hechtten aan de

kwaliteit van de tijd die de kinderen op school doorbrengen, hebben we ook de buitenschoolse kleuteropvang bij de vernieuwing betrokken. We schakelden de kinderverzorgsters niet alleen in tijdens de voor- en naschoolse opvang, maar ook tijdens de schooluren. We meenden hierdoor meer de nadruk te kunnen leggen op de continuïteit voor het jonge kind en de complementariteit van beide beroepsgroepen.

Het peuterklasje

Binnen de Vlaamse onderwijswereld zijn de meningen verdeeld over de wenselijkheid om de kleuterschool te laten beginnen bij 2,5 jaar. Vanuit ons werk binnen de kinderdagverblijven en de observaties binnen de jongste kleutergroepen zijn wij ervan overtuigd dat de kleuterschool met haar huidige normen niet geschikt is voor kinderen jonger dan 4 jaar, en dat vooral omwille van de grootte van de groepen en de druk van het leerprogramma. Het is vanuit deze redenering dat we in een aantal Freinetscholen zijn gaan experimenteren met de jongste groep van de kleuterschool: kinderen tussen 2,5 en 4 jaar. Voor deze 'peuterklasjes' kozen we voor de volgende formule: kinderverzorgsters werden ook tijdens de schooluren ingeschakeld. Voor zover het infrastructuurueel mogelijk was, zorgden we ervoor dat naast het klaslokaal van de kleuterleidster een lokaal ingericht werd door een kinderverzorgster. De peuters gaven zelf aan of ze er de voorkeur aan gaven om bij de kinderverzorgster te blijven, die meer individuele aandacht kon geven, of naar de groep bij de kleuterjuf te gaan.

We hebben verder gewerkt aan de ontwikkeling van een eigen identiteit voor de twee beroepsgroepen, zodat ze de kinderen zouden benaderen als een team, op een verschillende maar complementaire manier. De kleuterleidster blijft meer op de groep gericht, terwijl de kinderverzorgster meer aandacht heeft voor de individuele kinderen. De kinderen leren op een natuurlijke manier, door samen dingen te

doen: zingen, schilderen, dansen, experimenteren, en dat zonder specifieke leerdoelstellingen. Jonge kinderen leren immers taal door te praten; het verwerven van woordenschat hoeft daarbij geen specifieke doelstelling te zijn.

In De Boomgaard maakte het team een andere keuze: bij hen worden alle kleuters samengebracht in heterogene groepen waar kinderen van 2,5 jaar tot 6 jaar samen zitten. De oudere kinderen nemen spontaan een deel van de zorg voor de kleinsten over, maar krijgen dan weer volop de aandacht in de namiddag wanneer de jongste kleuters slapen in het kleuterdagverblijf. De leidsters ervaren hun taak als gevarieerder dan het werken in minder heterogene groepen. Ze vinden het ook een verrijking om hun kinderen over een langere periode te kunnen volgen.

In een school met een hoog percentage Turkse kinderen stelden we een tweetalige Turkse kinderverzorgster aan, waardoor de overgang voor de kinderen tussen thuis en school niet alleen geleidelijk kon gebeuren, maar waardoor de school zelf ook dichter bij het thuismilieu van de kinderen kwam te staan. Dit had als gevolg dat alle jonge migrantenkinderen zich sneller thuis voelden op school.

Uitdagingen voor de toekomst

De Freinetscholen zijn ontstaan uit het streven naar een droomschool. De droom is nog niet helemaal gerealiseerd, maar er is al een lange weg afgelegd. Nu komt het erop aan deze opwindende praktijkervaring op grote schaal beschikbaar te maken en beter te evalueren. Daartoe hebben we twee zogenaamde 'kijkwijzers' ontwikkeld. Dat zijn observatie-instrumenten die het mogelijk maken om de praktijk op kritische wijze te bekijken. De kijkwijzer voor de kleuterschool werd samen met de leidsters uitgewerkt en kan als zelfevaluatie-instrument gebruikt worden. Een belangrijke doelstelling daarbij is te gaan nadenken over de redenen waarom men kiest voor een welbepaalde praktijk. We hebben immers geconstateerd dat methodes vaak gaan domineren, ten koste van de filosofie.

Ten slotte moeten we ook meer aandacht besteden aan het omgaan met diversiteit

Een typische dag in een Freinetschool

Voor de school begint worden de kinderen naar het kleuterdagverblijf gebracht. Ze kunnen er tot rust komen, en het personeel heeft tijd voor de ouders. Om 9 uur is er een 'Kring', waar kinderen de groep iets vertellen. Dat kunnen ervaringen van zowel binnen als buiten de school zijn, bijvoorbeeld iets wat ze onderweg naar school hebben opgemerkt, of een merkwaardig voorwerp dat ze hebben meegebracht, en dat wordt getoond aan de anderen en besproken in de groep. De leerkracht observeert en noteert. Daarna wordt onderzocht wat er zou kunnen gebeuren rond de ervaringen die in de kring gebracht werden. Er wordt een planning opgemaakt: wie doet wat, wat is daarvoor nodig, wie gaat in welke hoeken van de klas aan het werk en wie zet het werk van de vorige dag voort?

Dan begint werktijd 1, die wordt gevolgd door een speeltijd. Meteen daarna is het tijd voor werktijd 2. Beide werktijden worden afgesloten met een praatronde waarin elke bijdrage wordt besproken en het werk wordt geëvalueerd. Na het middagmaal komen de kinderen opnieuw samen in een Kring. Ze vullen dan hun planning aan en beginnen aan werktijd 3. Daarna volgt een afsluitend groepsgesprek met eventueel een planning voor de volgende dag. De kinderen worden afgehaald door hun ouders of blijven vrij spelen in de avondopvang.

binnen de klas. Dat geldt in het bijzonder voor die klassen waar kinderen met sterk uiteenlopende culturele achtergronden bij elkaar zitten. De zogenaamde 'buurtgerichte crèches' die de laatste jaren zo populair zijn geworden in Gent, kunnen daarbij een inspiratiebron zijn. In deze crèches hecht men zeer veel belang aan het gewenningsproces van nieuwe kinderen en ouders. Dankzij goed ingeburgerde praktijken zoals het intakegesprek en het bezoek van ouders en kind aan de groep waarin het kind zal opgevangen worden, ontstaat een gunstig klimaat voor de ontwikkeling van ouderparticipatie. Respect voor de thuiscultuur van de kinderen is essentieel voor hun gevoel van zelfwaarde, maar tegelijk moeten we reageren tegen situaties die vooroordelen en discriminatie uitlokken. Ook op dat vlak was Freinet een pionier: elke pedagogische actie hield volgens hem immers een politieke stellingname in.

Armand De Meyer is adviseur bij de Pedagogische Begeleidingsdienst van de Stad Gent.

'Een leeglopende school

bood een kans: we zouden

onze droomschool realiseren'